

MOTIVÁCIA A POSTOJE ŠTUDENTOV PSYCHOLÓGIE K PRÁCI ŠKOLSKÉHO PSYCHOLÓGA

Zlata VAŠAŠOVÁ, Róbert TÓTH

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici: Pedagogická fakulta

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá motiváciou študentov psychológie k práci školského psychológa. Cieľom štúdie bolo zistiť, čo motivuje respektíve nemotivuje študentov k tejto profesii. Názory študentov boli zisťované dotazníkom vlastnej proveniencie, ktoré boli rozposlané elektronicky. Z výsledkov vyplynulo, že prácu školského psychológa respondenti považujú za zaujímavú, ale vykonávať by ju chcela len polovica oslovených. Za motivujúce respondenti uvádzali „prácu s mladými ľuďmi“ a za demotivujúce považovali „malý záujem škôl o túto profesiu, neochota využívať služby školského psychológa zo strany pedagogických pracovníkov, študentov a rodičov a tiež nízke finančné ohodnotenie“.

Kľúčové slová: Motívy. Školská psychológia. Školský psychológ. Postoje k profesii.

ÚVOD

So zmenami v spoločnosti vznikajú zmeny aj v školstve, ktoré prinášajú školám mnohé problémy, či už systémové, organizačné, finančné ale aj vzdelávacie a výchovné. Okrem toho školy navštevuje čoraz viac žiakov, ktorí trpia poruchami učenia a správania, sú hyperaktívni, či majú iné problémy, s ktorými si nevedia sami poradiť. Daná situácia poukazuje na silnú potrebu školských psychológov v školách. Zvládanie tohto množstva pálčivých problémov si vyžaduje nie len zvyšovanie informovanosti či kvalifikácie pedagógov pracujúcich na eliminácii týchto problémov, ale vklad celého tímu spolupracovníkov, odborníkov. Pri takejto náročnej práci má každý člen tímu svoje nenahraditeľné miesto, ktoré nie je možné nikým nahradiť (Heinzová, 2012). V tomto prípade považujeme za jedného z kľúčových odborníkov práve školského psychológa. Dopyt škôl po tejto profesii je veľký, no najčastejším problémom sú, žiaľ, finančné otázky.

Vznik školskej psychológie sa datuje približne na prelome 19. a 20. storočia, pričom jej zrod a vývoj boli ovplyvnené niekoľkými podmienkami a to vznikom psychológie ako samostatnej vednej disciplíny (úsilie experimentálne skúmať, ale aj kvalitatívne vyjadriť a merať psychické procesy a vlastnosti a tiež vznikom psychológie dieťaťa a vývinovej psychológie, ktoré obracajú pozornosť na dieťa s cieľom merať a poznávať jeho výkony (Hvozdík, 1986).

Školská psychológia z psychologického hľadiska skúma a rieši výchovné a vzdelávacie problémy na školách, pomáha žiakom, triedam, učiteľom, učiteľským zborom ako aj vedeniu školy s ich špecifickými problémami, radí tiež rodičom v oblasti výchovného pôsobenia na svoje deti (Čáp, Mareš, 2007). Miesto školského psychológa je nezastupiteľné, hoci sa snažia mnohí riaditelia škôl jeho funkciu suplovať výchovným poradcom alebo iným odborným pracovníkom.

Vymedzenie činnosti školského psychológa uvádza zákon č.317/2009 Z. z. z 24.júna 2009, ako aj zákon č. 390/2011, č. 325/2012, ktorým sa mení a dopĺňa zákon z roku 2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch, podľa ktorého je školský psychológ zaradený do kategórie odborných zamestnancov na škole. Paragraf č.20 tohto zákona má názov Psychológ a školský psychológ a uvádza že:

- a) Psychológ podľa tohto zákona vykonáva odborné činnosti v rámci psychologickéj diagnostiky, individuálneho, skupinového alebo hromadného psychologického poradenstva, psychoterapie, prevencie a intervencie deťom a žiakom s osobitným zreteľom na proces výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach. Poskytuje psychologické poradenstvo a konzultácie zákonným zástupcom a pedagogickým zamestnancom školy.
- b) Školský psychológ vykonáva odborné činnosti v rámci orientačnej psychologickéj diagnostiky, individuálneho, skupinového alebo hromadného psychologického poradenstva, psychoterapie, prevencie a intervencie deťom a žiakom s osobitným zreteľom na proces výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach, vykonáva aj odborné činnosti psychologického poradenstva v oblasti rodinných, partnerských a ďalších sociálnych vzťahov. Poskytuje psychologické poradenstvo a konzultácie zákonným zástupcom a pedagogickým zamestnancom školy. Pripravuje podklady pre odborných zamestnancov poradenských zariadení (Valihorová, Lajčiaková, 2014).

Taktiež novelizovaná Vyhláška MŠ SR č. 170/2010 ustanovuje kvalifikačné predpoklady a požiadavky na odborných zamestnancov a teda aj na školského psychológa. Jej podnetom bolo aj vypracovanie štandardov profesie školský psychológ. A taktiež netreba zabúdať, že Národný program starostlivosti o deti a dorast pre roky 2008-2015 vlády SR zdôrazňuje, že je potrebné riešiť množstvo problémov na školách, kde opäť nezastupiteľné miesto má školský psychológ.

ČINNOSTI ŠKOLSKÉHO PSYCHOLÓGA

Čím ďalej, tým stále viac je učiteľská a vychovávateľská prax zložitejšia, a teda aj psychologické služby sú potrebnéjšie. Učitelia aj žiaci môžu využívať služby poradenských ale aj školských psychológov. Avšak je potrebné rozlišovať medzi poradenským a školským psychológom. V. Poliach a A. Furman (1996) a tiež J. Ihnacík (2010), poukazujú nielen na rozdiely medzi týmito dvoma profesiami, ale aj výhody práce školského psychológa. Sú to najmä:

- Znalosť školského prostredia a menší počet klientov (len pracovníci a žiaci školy).
- Väčšia citlivosť na potreby kolegov pedagógov.
- Možnosť stretávať sa s klientmi a realizovať pozorovania v prirodzenom prostredí (priamo v škole, na ktorej pôsobí).
- Možnosť sledovať žiaka priamo vo vyučovacom procese a počas prestávok.
- Väčšie spektrum používateľských foriem práce – depistáž, prevencia, osвета, dlhodobá terapia.
- Väčšia intenzita pôsobenia.
- Lepšia dostupnosť v akútnych situáciách.
- Možnosť uskutočňovať skrining, hromadnú diagnostiku pre potreby psychologického výskumu, návrhov na pedagogické opatrenia a zmeny vo výchovno-vzdelávacom procese školy, vzťahu žiak – učiteľ a pod.
- Lepšia možnosť získavania spätnej väzby o účinnosti svojich zásahov.

Činnosť školského psychológa je veľmi rozmanitá a náročná, pretože zasahuje do rôznych oblastí. F. Ohera (podľa Gajdošová, 1998) uvádza nasledovné úlohy, ktoré školský psychológ na škole plní:

- Hodnotí vývin žiakov ako podklady na výber do stredných škôl.
- Pracuje s neprospievajúcimi žiakmi.
- Diagnostikuje duševné schopnosti a kvality osobnosti žiakov.
- Vyjadruje svoj názor k priestupkom proti školskej disciplíne, proti normám školského správania.
- Spolupracuje pri výskume školského prostredia.
- Spolupracuje s učiteľmi a rodičmi žiakov.

Vzhľadom k tejto rôznorodosti činnosti, je potrebné školského psychológa na túto prácu odborne ale aj osobnostne pripraviť. Jedným z dôležitých determinantov jeho činnosti je motivácia k tejto profesii, ktorá je hybnou silou ku kvalitnému výkonu.

MOTIVÁCIA K PRÁCI ŠKOLSKÉHO PSYCHOLÓGA

Profesia školského psychológa nie je považovaná za lukratívnu. Aj v odborných publikáciách (Valihorová, Gajdošová, 2009) sa uvádza, že školskí psychológovia nie sú tí, ktorých motivuje finančné ohodnotenie, ale sú to:

1. Cieľová skupina ľudí, ktorí radi pracujú s deťmi a mládežou a chcú sa profesijne realizovať práve v rámci tejto skupiny. Títo ľudia vnímajú prácu školského psychológa ako zmysluplnú, s možnosťou usmerňovať mladých ľudí najmä po stránke výchovnej.
2. Vzhľadom k tomu, že ide o oblasť školstva sú to väčšinou ženy, ktoré sú živým príkladom prefeminizovaného školstva, ale práve tejto skupine to môže vyhovovať, pretože majú možnosť nižšieho úväzku.
3. Sem spadá aj skupina ľudí, ktorí sa nemajú možnosť inde uplatniť, nemajú dostatočné množstvo skúseností, či dokončené rôzne psychoterapeutické výcviky, špecializačné štúdiá alebo ako psychológovia nie sú dost' úspešní. Žiaľ títo ľudia môžu túto profesiu brať ako „prestupnú stanicu“, čo sa môže odraziť v kvalite ich výkonu.

Štatistická ročenka z roku 2010/11 uvádza, že na slovenských základných a stredných školách ktorých je 2971 pôsobí 188 školských psychológov, čiže na jedného školského psychológa pripadá takmer 16 škôl. Takýto počet považujeme za alarmujúci a myslíme si, že je potrebné zvýšiť záujem nielen kompetentných o túto profesiu, ale zvýšiť aj motiváciu u budúcich učiteľov najmä v odbore psychológie.

VÝSKUMNÁ ČASŤ

Cieľom výskumu bolo zistiť, čo motivuje študentov psychológie (jednoodborovej a učiteľskej v kombinácii s iným predmetom) k práci školského psychológa, a tiež zistiť a porovnať ako vnímajú študenti túto prácu.

METÓDA

Na získanie empirických údajov sme použili dotazník vlastnej proveniencie v elektronickej podobe. Výskum sme realizovali v roku 2013. Dotazník bol štruktúrovaný do troch oblastí. Prvou boli otázky na zistenie demografických údajov o respondentoch, druhou oblasťou boli otázky, ktoré zisťovali motívy k práci školského psychológa a treťou oblasťou bolo zisťovanie postojov k tejto profesii študentmi na škále. Položky v dotazníku bolo uzavreté, poloopené, otvorené a škálované. Respondenti na položky v dotazníku odpovedali výberom odpovede zo zoznamu, vpísaním vlastnej odpovede alebo priradením číselnej hodnoty.

VÝSKUMNÁ VZORKA

Výskumnú vzorku tvorili študenti psychológie a učiteľstva psychológie v kombinácii z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (33 študentov), Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (23 študentov), z Univerzity Komenského v Bratislave (48 študentov) a Vysokiej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave (2 študenti), z počtu 106 bolo 96 žien a 10 mužov, priemerný vek 22,5 roka. Zloženie a počty respondentov uvádzame v tabuľkách 1,2.

Tabuľka 1 Respondenti podľa rodovej príslušnosti a štúdia

Rodová príslušnosť	ženy	muži	N
n	96	10	106
%	90,57	9,43	100,0
štúdium	Ps	UPs	
N	72	34	106
%	67,92	32,08	100,0

Tabuľka 2 Počty respondentov podľa vysokých škôl

VŠ	UMB BB	UKF NR	UK BA	VŠZaSP BA	N
n	33	23	48	2	106
%	31,13	21,70	45,28	1,89	100

ANALÝZA A INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV

Odpovede respondentov sme spracovali a interpretovali na základe jednotlivých oblastí a podľa stanoveného cieľa:

- Motivácia k práci školského psychológa
- Postoje respondentov k práci školského psychológa

Pri analýze výsledkov sme vyhodnocovali každú odpoveď, avšak pre lepšiu orientáciu sme v niektorých prípadoch spájali odpovede „určite áno“ a „skôr áno“ a tiež „skôr nie“ a určite nie“.

MOTIVÁCIA K PRÁCI ŠKOLSKÉHO PSYCHOLÓGA

U našich respondentov sme zisťovali názor, či by chceli túto profesiu vykonávať. Zistili sme, že polovica respondentov by chcela pracovať ako školský psychológ, zatiaľ čo 35,85% by skôr nechcela a 6,60 % by ju nechcela vykonávať určite (tabuľka 3).

Tabuľka 3 Záujem vykonávať profesiu školského psychológa

	PS J		UPs		Spolu	
	n	%	n	%	n	%
Určite áno	12	16,67	12	35,29	24	22,64
Skôr áno	18	25,00	11	32,35	29	27,36
Neviem	6	8,33	2	5,88	8	7,55
Skôr nie	32	44,44	6	17,65	38	35,85
Určite nie	4	5,56	3	8,82	7	6,60
N	72	100,0	34	100,0	106	100,0

Zisťovali sme aj dôvody ich rozhodnutia. Svoje rozhodnutie pracovať v profesii školský psychológ zdôvodňovali argumentmi ako napr. láska k deťom, či ochota pomôcť žiakom a učiteľom. Ako demotivujúce uvádzali najčastejšie (31,11%) nezáujem o prácu so žiakmi, prácu v školstve (tabuľky 4, 5).

Tabuľka 4 Dôvody záujmu o profesiu školský psychológ

	PS J		UPs		Spolu	
	n	%	n	%	n	%
Práca s ľuďmi, pomoc ľuďom	33	41,77	26	53,06	59	46,09
Práca v školskom prostredí	13	16,46	5	10,20	18	14,06
Obohacovanie sa o nové skúsenosti	9	11,39	6	12,24	15	11,72
Rozmanitosť práce	9	11,39	6	12,24	15	11,72
Možnosť zmeny	10	12,66	2	4,08	12	9,38
Nutnosť ŠP	5	6,33	4	8,16	9	7,03
N	79	100,0	49	100,0	128	100,0

Tabuľka 5 Dôvody nezájmu o profesiu školského psychológa

	PS J		UPs		Spolu	
Nezáujem o prácu so žiakmi, prácu v školstve	12	27,91	2	100	14	31,11
Nedocenenosť práce	9	20,93	0	0	9	20,00
Nízke finančné ohodnotenie	8	18,60	0	0	8	17,78
Monotónnosť práce (len školské problémy)	8	18,60	0	0	8	17,78
Negatívny postoj zamestnancov a rodičov k tejto profesii	5	11,63	0	0	5	11,11
Pocit neužitočnosti	1	2,33	0	0	1	2,22
N	43	100,0	2	100,0	45	100,0

POSTOJE RESPONDENTOV K PRÁCI ŠKOLSKÉHO PSYCHOLÓGA

Okrem odpovedí v dotazníku sa respondenti mali vyjadriť v zozname protikladných charakteristík práce školského psychológa, ktorý z protikladov sa k práci školského psychológa hodí viac a ako silno. Odpovede sme porovnali na základe odborov (jednoodborová psychológia (PsJ a učiteľstvo psychológie UPs) pomocou Mann – Whitneyho U testu a zistili sme tieto rozdiely. Štatisticky významný rozdiel sme zistili vo výrokoch B (veselá – vážna), kde študenti učiteľstva psychológie túto profesiu vnímajú ako veselú oproti študentom jednoodborovej psychológie. Taktiež štatisticky významný rozdiel sme zistili vo výroku D (významná – nevýznamná), kde opäť učiteľia psychológie tejto profesii prikladali väčšiu významnosť ako študenti jednoodborovej psychológie (tabuľka 6). V ostatných výrokoch sme nenašli štatisticky významné rozdiely.

Tabuľka 6 Rozdiely vo výrokoch medzi študentmi psychológie a učiteľstva psychológie

Výrok	odbor	N	Stredná hodnota	p- hodnota
A - príjemná - nepříjemná	PsJ	72	55,62	0,060
	UPs	34	49,01	
	spolu	106		
B- veselá-vážna	PsJ	72	48,88	0,013
	UPs	34	63,29	
	spolu	106		
C- náročná - nenáročná	PsJ	72	55,01	0,296
	UPs	34	50,29	
	spolu	106		
D – významná - nevýznamná	PsJ	72	48,83	0,019
	UPs	34	63,40	
	spolu	106		

ZÁVER

Prostredníctvom realizovaného výskumu sa nám podarilo nahliadnuť do problematiky motivácie študentov psychológie k práci školského psychológa. Výsledkov, ktoré sme získali dotazníkom je oveľa viac, my sme uviedli len tie najzaujímavejšie. Z výskumu je pre nás potešiteľné predovšetkým to, že napriek bezútešnej situácii v práci školských psychológov by ju chcela vykonávať polovica našich respondentov a ako motiváciu uvádzali prácu a pomoc študentom, zaujímavosť práce, rozmanitosť práce a pod. A naopak nemotivoval by ich záporný postoj školy ku ich práci, a to nezájem školy o školského psychológa a neochota využívať jeho služby. Niektorí respondenti uvádzali, že by išli pracovať ako školskí psychológovia, len ak by sa zmenilo platové ohodnotenie a dostalo sa týmto pracovníkom väčšie uznanie a podpora širšej verejnosti. Dnešná generácia vysokoškolských študentov už totiž disponuje pozitívnym sebapoňatím a významné súvislosti medzi konceptom vlastných schopností a motivačnou štruktúrou osobnosti vysokoškolského študenta už preukázali niektoré štúdie (napr. Ďuricová, 2009). Je veľmi dôležité, aby takýto odborní pracovníci boli na každej škole a boli nápomocní nielen žiakom, ale aj pedagogickým a nepedagogickým pracovníkom a tiež rodičom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ČÁP, J. – MAREŠ, J. 2007. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd., Praha: Portál, 2007, 625 s. ISBN 978-80-7367-273-7
- ĎURICOVÁ, L. 2009. Self-concept of University Students and Their Motivation. In *The New Educational Review*, 2009, Vol. 17, No. 1, p. 264-275, ISSN 1732-6729
- GAJDOŠOVÁ, E. 1998. *Školský psychológ a jeho vstup do humanizácie našich škôl*. Bratislava: Príroda, a.s.1998, 196s. ISBN 80-07-01029-7
- HEINZOVÁ, Z. 2012. Utváranie a vedenie tímu. In HEINZOVÁ, Z. (ed.). 2012. *Personálny manažment*. 1. vyd., Banská Bystrica : PF UMB, 2012. s.135-159. ISBN 978-80-557-0474-6
- HVOZDÍK, J. 1986. *Základy školskej psychológie*. 1. vyd., Bratislava: SPN, 1986.
- IHNACÍK, J. 2010. Podiel školského a poradenského psychológa pri pomoci deťom. In VALIHOROVÁ, M. – KALISKÁ, L. (eds.) 2010, *Zdravá škola (CD-ROM)*. Vyd.1., Banská Bystrica: PF UMB a Občianske združenie Pedagóg, 2010, ISBN 978-80-557-0111-0
- MAREŠ, J. 2013. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0174-8
- POLIACH, V. - FURMAN, A. 1996. Miesto školskej psychológie v spektre služieb škole. In *Pedagogika*, roč. XLVI, 1996
- Štatistická ročenka (15.09.2010). Ústav informácií a prognóz školstva. (online). Posledná úprava 10.01.2011. Dostupné na internete: <http://www.uips.sk/statistiky/statisticka-rocenka>.
- VALIHOROVÁ, M. – GAJDOŠOVÁ, E. 2009. *Kapitoly zo školskej psychológie*. 2. vyd. Banská Bystrica: OZ Pedagóg, PF UMB, 2009, ISBN 978-80-8083-817-1
- VALIHOROVÁ, M. – LAJČIAKOVÁ, J. 2014. *Školská psychológia a psychológ v škole*. Žilina: IPV, 2014, ISBN 978-80-554-0849-1

Doc. PhDr. Zlata VAŠAŠOVÁ, PhD.

Mgr. Róbert TÓTH

Katedra psychológie PF UMB

Ružová 13, 97401 Banská Bystrica

e-mail: zlata.vasasova@umb.sk